

Құрылтайшы және баспагер:

«Қазақстан Республикасының

Заңнама институты» ММ

2006 жылдан бастап шығады

Журналдың материалдары

www.iz.adilet.gov.kz

сайтында орналастырылған

Заң ғылымдары бойынша

диссертациялардың негізгі ғылыми

нәтижелерін жариялауға арналған

басылымдар тізіліміне енгізілген

(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.

№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Сәrpеков Р.Қ. (Нұр-Сұлтан,

Қазақстан) – (төраға)

Абайділдинов Е.М. – з.ғ.д. (Нұр-

Сұлтан, Қазақстан)

Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)

Белых В.С. – з.ғ.д. (Екатеринбург,

Ресей)

Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)

Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Киев, Украина)

Моисеев А.А. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)

Муромцев Г.И. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)

Рахметов С.М. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,

Қазақстан)

Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Нұр-

Сұлтан, Қазақстан)

Унзила Шапақ – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,

Қазақстан)

Редакциялық алқа құрамы

Құлжабаева Ж.О. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,

Қазақстан) – (төраға)

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)

Айымбетов М.А. – ҚР еңбек сіңірген

мәдениет қайраткері (Нұр-Сұлтан,

Қазақстан)

Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов,

Ресей)

Қазбаева Ә.Ғ. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,

Қазақстан)

Казиев З.Ғ. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,

Қазақстан)

Қоныс В.Т. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,

Қазақстан)

Куликпаева М.Ж. – PhD (Нұр-

Сұлтан, Қазақстан)

Мұшанов Т.Е. (Нұр-Сұлтан,

Қазақстан)

Нұрғазин Б.Қ. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,

Қазақстан)

Нұрмағамбетов Р.Ғ. – PhD (Қостанай,

Қазақстан)

Рахымбердин К.Х. – з.ғ.д. (Өскемен,

Қазақстан)

Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бишкек,

Қырғызстан)

Бас редактор

Колтубаева Г.Б.

Журнал редакциясы

Ердешева Д.Т.

Жұмагелдина Б.Ж.

Байленова А.Қ.

Джамбуршин К.А.

Қазақстан Республикасы Мәдениет

және ақпарат министрлігі Ақпарат

және мұрағат комитетінің

БАҚ есепке қою туралы куәлігі

№ 11219-Ж 15.11.2010 жс.

(Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі

мен мерзімі №6592-Ж. 07.09.2005 жс.)

Мекен-жайы:

Қазақстан Республикасы, 010000,

Нұр-Сұлтан қ., Мәңгілік ел даңғ., 8 үй

тел.: 8(7172)74-02-06;

факс: 8(7172)74-14-43

www.iz.adilet.gov.kz

E-mail: instzak-kz@mail.ru,

institutzakonodatelstva@gmail.com

МАЗМҰНЫ

Редакция бағанасы 8

2018 жылғы Әділет министрлігі жұмысының қорытындысы бойынша Министрліктің кеңейтілген алқа отырысына Вице-министр Н.В. Панниң баяндамасы 12

Конституциялық және әкімшілік құқық

Л.Т. ЖАНҰЗАҚОВА Әкімшілік-процестік құқықтық қатынастардың ұғымы және белгілері 21

Т.С. НҰРЫШЕВА Әкімшілік жазаларды тағайындау және қолданудағы кейбір мәселелер 28

Т.А. ЖЕЛДЫБИНА (Саратов қ.) Құқық теориясындағы зерттеулердің перспективалы бағыты ретінде заң шығару процесін қамтамасыз ету тетігі 35

М.И. ЖҰМАҒҰЛОВ, Д.М. ЖҰМАҒҰЛОВ Мемлекеттік басқару саласындағы қолданыстағы ұлттық заңнамаға сәйкес «Қазақстан Республикасының әкімшілік құқығы» саласының институттарын құрылымдау жүйесін реформалау 42

Азаматтық және азаматтық іс жүргізу құқығы

М.К. СҮЛЕЙМЕНОВ Қазақстанның құқықтық жүйесіне сот прецедентін енгізу перспективалары 49

М.К. СҮЛЕЙМЕНОВ, А.Е. ДҮЙСЕНОВА Соттар мен төреліктердің өзара іс-қимылы: теория және практика мәселелері 56

В.Т. ҚОНЫС, К.К. САБИРОВ, А.Т. БЕКЕН Алдын-ала бағаланған залалдар және олардың тұрақсыздық айыбымен ара-қатынасы 68

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

А.Н. АХПАНОВ, А.Л. ХАН Экстремизмге және терроризмге қарсы іс-қимылдың қылмыстық-процестік құралдарын нығайту туралы 75

Н.А. САРТАЕВА, Н.Б. МАУЫТҚАЛИ Кәмелетке толмағандардың қылмыстық жауаптылығы және оларды жазалау туралы халықаралық-құқықтық нормаларды Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасына имплементациялау 80

Н.К. ИМАНҒАЛИЕВ, А.Т. ЗАВОТПАЕВА Мұнайды жымқыру үшін жауаптылық туралы қылмыстық-құқықтық нормаларды жетілдіру туралы 87

Т.С. ТЕМІРӘЛИЕВ, Е.А. ОМАРОВ Ақпараттық жүйелерді қолдану арқылы жасалған қылмыстарға қарсы іс-қимыл проблемалары және оларды шешу жолдары 93

Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану

М.А. СӨРСЕМБАЕВ, А.Қ. ҚҰСАЙЫНОВА Қазақстанның әлемдік тәжірибе аясында халықаралық транзиттік тасымалдар проблемаларды заңдық түрде шешуі 100

В.Н. СИНЕЛЬНИКОВА (Мәскеу қ.) Орта кәсіптік білім, оның негіздері: мектепке дейінгі және мектептегі тәрбиелеу мен білім беру 109

Ж.О. ҚҰЛЖАБАЕВА Меншік құқығы мен зияткерлік меншікті қорғау жөніндегі Дүниежүзілік экономикалық форумның Бәсекеге қабілетті жаһандық индексі рейтингісі бойынша жетекші елдердің халықаралық тәжірибесі 120

Құқықтық мониторинг

М.Қ. ЖҮСПЕБЕКОВА ҚТұтынушылардың қажетті және анық ақпарат алуға құқықтары 128

Р.Е. ЖАҚЫПОВ Қазақстан Республикасындағы парламенттік тыңдаулар 134

М.И. ДЯЧУК Медиация - қазіргі заманның қажеттігі 140

Мемлекеттік тілдегі заң шығармашылығы практикасынан

М.А. АЙЫМБЕТОВ Заңнама терминдерін латын графикасымен жазудың кейбір мәселелері 146

Жас ғалым мінбері	
А.М. КАЛГУЖИНОВА, С.С. СЕРІКБАЕВА Отбасы - тұрмыстық қатынастар саласындағы заңсыз әрекеттер: заңнамалық регламенттеу және әкімшілік практика.....	150
Ә.Н. СЕЙІТОВА Тауар белгілері туралы заңнаманың даму тарихы.....	159
Ж.К. ҚАРАЖАНОВА Квазимемлекеттік және жеке сектордағы себайлас жемқорлық ұғымының қалыптасуы туралы мәселесіне.....	168
Г.К. БЕЙСБЕКОВА Атқарушы билік органдарының заңға тәуелді актілерінің нормаларын нақтылау туралы мәселесіне.....	174
Ғылыми өмір хроникасы	
Тағайындалу туралы ақпараттық харбарлама.....	180
Қазақстан Республикасы Заңнама институтының Ресей халықаралық құқық қауымдастығының 62-ші жыл сайынғы жиналысына қатысуы туралы ақпараттық хабарлама, 2019 жылғы 27-31 қаңтар, Мәскеу қ.....	182
Кітап көрмесі туралы ақпараттық хабарлама.....	186
«Жаршының» мұрағат беттері	
Ш.Ж. ТАУКЕБАЕВА Жүргізіліп жатқан әкімшілік реформалар мәнмәтініндегі билік органдары мен азаматтардың өзара іс-қимылының кейбір теориялық мәселелері (ҚР ЗИ Жаршысындағы №2(18)-2010ж. – 17-20-б.).....	188
Н.М. ПРИМАШЕВ, А.Б. ҚАЙЖАҚПАРОВА З.ғ.к. Ш.Ж. Таукебаеваның «Жүргізіліп жатқан әкімшілік реформалар мәнмәтініндегі билік органдары мен азаматтардың өзара іс-қимылының кейбір теориялық мәселелері» ғылыми жарияланымына қайта оралғанда.....	192
Есімнама	
Қазақстанның заң ғылымы «алтын қорының» қазынасы (З.ғ.д., профессор С.М. Рахметовтің 70 жасына орай).....	196
Қазақстандық құқық философиясы (З.ғ.д., профессор Ж.С. Елубаевтың 65 жасына орай).....	200
Библиография	
М.К.Сүлейменовтің, Ә.Е. Дүйсенованың «Взаимодействие судов и арбитражей в сфере альтернативного разрешения споров. Международный гражданский процесс» оқу курсына рецензия.....	205
М.К. Сүлейменовтің, Ә.Е. Дүйсенованың «Взаимодействие судов и арбитражей в Республике Казахстан» практикалық құралына рецензия.....	207
Халықаралық жеке құқық энциклопедиясына рецензия.....	209
Медиацияның даму перспективалары туралы монографияға рецензия.....	212
Даналық ойлар	216

Учредитель и издатель:
ГУ «Институт законодательства
Республики Казахстан»
Издается с 2006 года

Все материалы журнала размещаются
на сайте www.iz.adilet.gov.kz
Включен в перечень изданий
для публикации основных научных
результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Состав Редакционного совета
Сарпеков Р.К. (Нур-Султан, Казах-
стан) – (председатель)
Абайдельдинов Е.М. – д.ю.н. (Нур-
Султан, Казахстан)
Абызов Р.М. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург,
Россия)
Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Мельник Р.С. – д.ю.н. (Киев, Украина)
Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва,
Россия)
Рахметов С.М. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Малиновский В.А. – д.ю.н. (Нур-
Султан, Казахстан)
Унзила Шапак – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Состав Редакционной коллегии
Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Нур-
Султан, Казахстан) – (председатель)
Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Айымбетов М.А. – заслуженный
деятель культуры РК (Нур-Султан,
Казахстан)
Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов,
Россия)
Казбаева А.Г. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Казиев З.Г. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Конусова В.Т. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Кулиспаева М.Ж. – PhD (Нур-Султан,
Казахстан)
Мушанов Т.Е. (Нур-Султан, Казах-
стан)
Нургалинов Б.К. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Костанай,
Казахстан)
Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Ка-
меногорск, Казахстан)
Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)

Главный редактор
Колтубаева Г.Б.

Редакция журнала
Ердешева Д.Т.
Жумагелдина Б.Ж.
Байленова А.К.
Джамбуршин К.А.

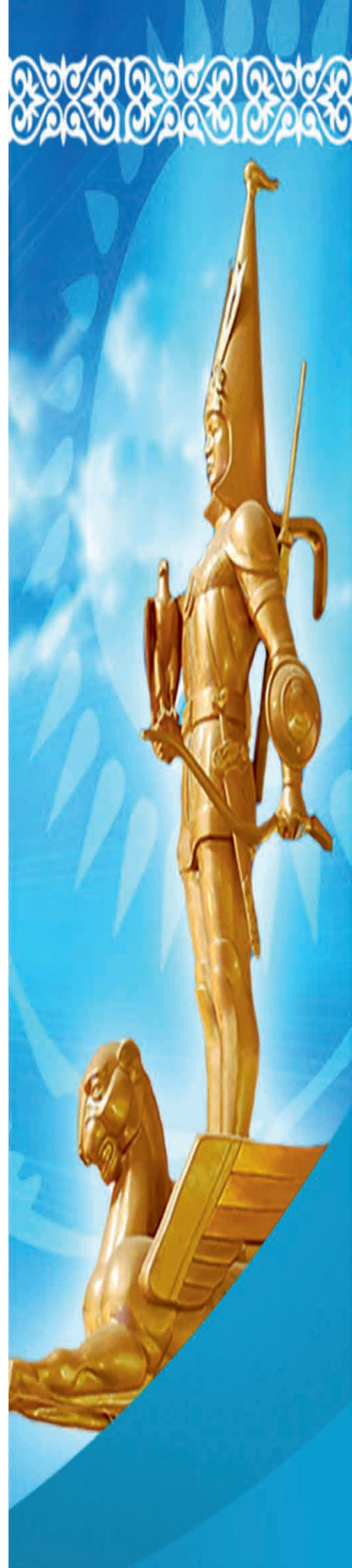
Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 11219-Ж
от 15.11.2010 г. Комитета информации
и архивов Министерства культуры
и информации Республики Казахстан
(№ и дата первичной постановки на учет
№6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес:
Республика Казахстан, 010000,
г. Нур-Султан, пр. Мәңгілік ел, д. 8
тел.: 8(7172) 74-02-06;
факс: 8(7172) 74-14-43
www.iz.adilet.gov.kz
E-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com

СОДЕРЖАНИЕ

Колонка редакции	9
<i>Доклад Вице-министра Пан Н.В. на расширенное заседание кол- легии Министерства по итогам работы Министерства юстиции за 2018 год</i>	16
Конституционное и административное право	
Л.Т. ЖАНУЗАКОВА Понятие и признаки административ- но-процессуальных правоотношений	21
Т.С. НУРЫШЕВА Некоторые вопросы назначения и приме- нения административных взысканий	28
Т.А. ЖЕЛДЫБИНА (г. Саратов) Механизм обеспечения про- цесса законотворчества как перспективное направление исследова- ний в теории права	35
М.И. ЖУМАГУЛОВ, Д.М. ЖУМАГУЛОВ Реформирование системы структурирования институтов отрасли «Административное право Республики Казахстан» в соответствии с действующим нацио- нальным законодательством в области государственного управления	42
Гражданское и гражданско-процессуальное право	
М.К. СУЛЕЙМЕНОВ Перспективы внедрения судебного прецедента в правовую систему Казахстана	49
М.К. СУЛЕЙМЕНОВ, А.Е. ДУЙСЕНОВА Взаимодействие судов и арбитражей: проблемы теории и практики	56
В.Т. КОНУСОВА, К.К. САБИРОВ, А.Т. БЕКЕН Заранее оцененные убытки и их соотношение с неустойкой	68
Уголовное право и уголовный процесс	
А.Н. АХПАНОВ, А.Л. ХАН Об усилении уголовно-процес- суальных средств противодействия экстремизму и терроризму	75
Н.А. САРТАЕВА, Н.Б. МАУЫТҚАЛИ Имплементация международно-правовых норм об уголовной ответственности и наказании несовершеннолетних в уголовное законодательство Ре- спублики Казахстан	80
Н.К. ИМАНГАЛИЕВ, А.Т. ЗАВОТПАЕВА О совершенство- вании уголовно-правовых норм об ответственности за хищение нефти	87
Т.С. ТЕМИРАЛИЕВ, Е.А. ОМАРОВ Проблемы противодей- ствия преступления, совершенным с применением информаци- онных систем, и пути их решения	93
Международное право и сравнительное правоведе- ние	
М.А. САРСЕМБАЕВ, А.К. КУСАИНОВА Юридическое решение Казахстаном проблем международных транзитных пере- возок в свете мирового опыта	100
В.Н. СИНЕЛЬНИКОВА (г. Москва) Среднее профессио- нальное образование, его основы: дошкольное и школьное воспи- тание и образование	109
Ж.О. КУЛЖАБАЕВА Международный опыт ведущих стран по рейтингу Глобального индекса конкурентоспособности Все- мирного экономического форума по защите права собственности и интеллектуальной собственности	120
Правовой мониторинг	
М. ЖУСУПБЕКОВА Права потребителей на получение не- обходимой и достоверной информации	128
Р.Е. ЖАКУПОВ Парламентские слушания в Республике Ка- захстан	134
М.И. ДЯЧУК Медиация – потребность современности	140
Из практики законотворчества на государственном языке	
М.А. АЙЫМБЕТОВ Некоторые вопросы написания законо- дательных терминов латинской графикой	146

Трибуна молодого ученого	
А.М. КАЛГУЖИНОВА, С.С. СЕРИКБАЕВА Противоправные действия в сфере семейно-бытовых отношений: законодательная регламентация и административная практика.....	150
А.Н. СЕИТОВА История развития законодательства о товарных знаках.....	159
Ж.К. КАРАЖАНОВА К вопросу о становлении понятия коррупции в квазигосударственном и частном секторе.....	168
Г.К. БЕЙСБЕКОВА К вопросу о конкретизации норм подзаконных актов органов исполнительной власти.....	174
Хроника научной жизни	
Информационное сообщение о назначениях.....	180
Информационное сообщение о об участии Института законодательства Республики Казахстан в 62-м ежегодном собрании Российской ассоциации международного права, 27-31 января 2019 года, г. Москва.....	183
Информационное сообщение о книжной выставке.....	187
Архивные страницы «Вестника»	
Ш.Ж. ТАУКИБАЕВА Некоторые теоретические вопросы взаимодействия органов власти и граждан в контексте проводимой административной реформы (статья в Вестнике ИЗРК, №2(18)-2010г. – С. 17-20).....	188
Н.М. ПРИМАШЕВ, А.Б. КАЙЖАКПАРОВА Возвращаясь к научной публикации к.ю.н. Ш.Ж. Таукибаевой «Некоторые теоретические вопросы взаимодействия органов власти и граждан в контексте проводимой административной реформы».....	192
Персоналии	
Человек из «золотого фонда» юридической науки Казахстана (К 70-летию д.ю.н., профессора С.М. Рахметова).....	196
Философия казахстанского права (К 65-летию д.ю.н., профессора Ж.С. Елюбаева).....	200
Библиография	
Рецензия на учебный курс Сулейменова М.К., Дуйсеновой А.Е. «Взаимодействие судов и арбитражей в сфере альтернативного разрешения споров. Международный гражданский процесс».....	205
Рецензия на практическое пособие Сулейменова М.К., Дуйсеновой А.Е. «Взаимодействие судов и арбитражей в Республике Казахстан».....	207
Рецензия на Энциклопедию международного частного права.....	209
Рецензия на монографию о перспективах развития медиации.....	212
Мудрые мысли	216

Founder and publisher:
SI «Institute of Legislation
of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed
on the website

www.iz.adilet.gov.kz

Included in the list of publications of basic
scientific results of dissertations on legal
sciences (Order CCES MES RK №894
from 05.30.2013)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
– (Chairman)
Abaydeldinov E.M. – d.j.s. (Nur-Sultan,
Kazakhstan)
Abyzov R.M. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Belih V.S. – d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)
Gubin E.P. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Melnik R.S. – d.j.s. (Kiev, Ukraine)
Moiseev A.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Muromcev G.I. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Rahmetov S.M. – d.j.s. (Nur-Sultan,
Kazakhstan)
Malinovskiy V.A. – d.j.s. (Nur-Sultan,
Kazakhstan)
Unzila Shapak – d.j.s. (Nur-Sultan,
Kazakhstan)

Editorial Board members

Kulzhabayeva Zh.O. – c.j.s. (Nur-Sultan,
Kazakhstan) – (Chairman)
Azer Aliyev – PhD (Kiel, Germany)
Aiyymbetov M.A. – Honored Worker
of Culture of Kazakhstan, (Nur-Sultan,
Kazakhstan)
Bainiyazova Z.S. – c.j.s. (Saratov, Rus-
sian)
Kazbayeva A.G. – c.j.s. (Nur-Sultan,
Kazakhstan)
Kaziyeu Z.G. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakh-
stan)
Konusova V.T. – c.j.s. (Nur-Sultan, Ka-
zakhstan)
Kulikpayeva M.Zh. – PhD (Nur-Sultan,
Kazakhstan)
Mushanov T.E. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Nurgazinov B.K. – c.j.s. (Nur-Sultan,
Kazakhstan)
Nurmagambetov R.G. – PhD (Kostanai,
Kazakhstan)
Rakhimberdin K.H. – d.j.s. (Ust-
Kamenogorsk, Kazakhstan)
Tegizbekova Zh.Ch. – c.j.s. (Bishkek,
Kyrgyzstan)

Chief Editor

Koltubayeva G.B.

The editorial staff

Yerdesheva D.T.
Zhumageldina B.Zh.
Bailenova A.K.
Dzhamburshin K.A.

*The certificate of registration of mass media
№11219-G from 15.11.2010 from
the Committee of Information and Archives
of the Ministry of Culture and Information
of the Republic of Kazakhstan
(Number and date of primary registration
№6592-Zh.07.09.2005.)*

Address:

The Republic of Kazakhstan,
010000, Nur-Sultan, Mangilik el pr., 8
tel.: 8 (7172) 74-02-06
fax: 8 (7172) 74-14-43
www.iz.adilet.gov.kz
e-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com

CONTENT

Editorial.....10

*Report of the Vice-Minister Pan N.V. during an extended session of
the Ministry panel on the outcomes of Ministry of justice in 2018*.....12

Constitutional and Administrative Law

L. T. ZHANUZAKOVA Concept and signs of administrative
procedure legal relations.....21
T.S. NURYSHEVA Some questions of appointment and
application of administrative penalties.....28
T.A. ZHELDYBINA (Saratov city) Mechanism for ensuring the
lawmaking process as a prospective research direction in the theory of law.....35
M. I. ZHUMAGULOV, D.M. ZHUMAGULOV Reforming
of the system of institutions structuring of the branch “Administrative
Law of the Republic of Kazakhstan” in accordance with the national
legislation in force in the field of public administration.....42

Civil and Civil Procedural Law

M.K. SULEIMENOV The prospects of implementation of
judicial precedent to the legal system of Kazakhstan.....49
M.K. SULEIMENOV, A.E. DUSENOVA The interaction of
courts and arbitration: problems of the theory and practice.....56
V.T. KONUSOVA, K.K. SABIROV, A.T. BEKEN Liquidated
damages and their relationship to the penalty.....68

Criminal law and Criminal procedure

A.N. AKHPANOV, A.L. KHAN On the strengthening of criminal
procedure means of counteraction to extremism and terrorism.....75
N. A. SARTAYEVA, N. B. MAUYTKALI Implementation of
international law norms on criminal responsibility and punishment of
minors into the criminal legislation of Republic of Kazakhstan.....80
N.K. IMANGALIEV, A.T. ZAVOTPAYEVA On the issue of
criminal legal norms improvement on the responsibility for oil stealing.....87
T.S. TEMIRALIYEV, E.A. OMAROV Problems of
counteraction to crimes committed with the application of information
systems and the ways to solve such issues.....93

International and Comparative law

M.A. SARSEMBAYEV, A.K. KUSAINOVA Legal solution of
international transit transport by Kazakhstan in the light of the world
experience.....100
V. SINELNIKOVA (Moscow city) Secondary professional
education, its bases: preschool and school nurturing and education.....109
Zh. O. KULZHABAYEVA The international experience of
leading countries in the rating of the Global Competitiveness Index of
the World Economic Forum on the protection of right to property and
intellectual property.....120

Legal monitoring

M.K. ZHUSUPBEKOVA Rights of consumers to obtain necessary
and reliable information.....128
R. E. ZHAKUPOV Parliamentary hearings in the Republic of
Kazakhstan.....134
M.I. DYACHUK Mediation – a need of modern times.....140

Lawmaking practice in the official language

M. A. AIYMBETOV Latin script and some aspects of legislative
terms.....146

Young scholar tribune

A.M. KALGUZHINOVA, S.S. SERIKBAYEVA Unlawful acts in the field of family and domestic relations: legislative regulation and administrative practice.....	150
A.N. SEITOVA History of the development of legislation on trademarks.....	159
Zh.K. KARAZHANOVA On the issue of formation of the definition of corruption in the quasi-state and private sector.....	168
G.K. BEYSBEKOVA On the issue of concretizing of executive authorities bylaws norms.....	174

The Chronicle of Scientific Life

Information note on appointments.....	180
Information note on participation of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan in the 62nd Annual meeting of the Russian Association of international law, January 27 - 31, 2019, Moscow.....	184
Information note on book fair.....	186

The archive pages of the«Bulletin»

Sh. Zh. TAUKIBAYEVA Some theoretical issues of interaction of public authorities and citizens within the context of ongoing administrative reform (scientific paper in the Bulletin of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan, №2(18)-2010.-17-20 p.).....	188
N.M. PRIMASHEV, A.B. KAIZHAKPAROVA Back to the scientific paper of c.j.s. Zh. Taukibayeva «Some theoretical issues of interaction of public authorities and citizens within the context of ongoing administrative reform».....	192

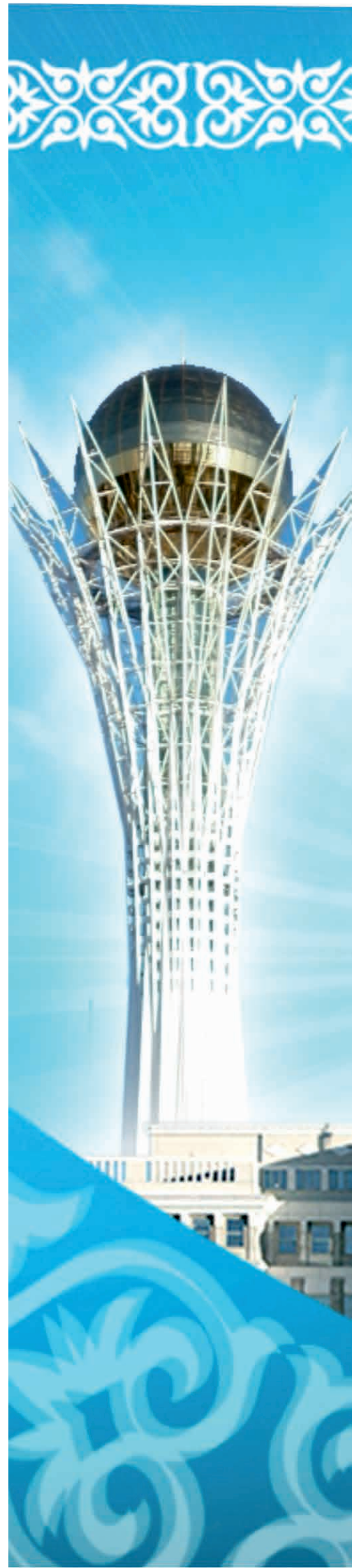
Personalities

A person from the “golden fund” of juridical science of Kazakhstan (To the 70th anniversary of Doctor of Law, Professor S.M. Rakhmetov).....	196
The philosophy of Kazakhstani law (to the 65th Anniversary of Doctor of juridical sciences, professor Zh. S. Elubayev).....	200

Bibliography

Review on the tutorial by Suleimenov M.K., A.E. Duisenova «Interaction of courts and arbitrations in the field of alternative dispute resolution. International civil proceedings».....	205
Review on the practical guide by Suleimenov M.K., A.E. Duisenova «Interaction of courts and arbitrations in the Republic of Kazakhstan».....	207
Review on Encyclopedia of private international law.....	209
Review on the monograph on prospects of development of mediation.....	212

Wise thoughts	216
----------------------------	-----

ЗАҢНАМА ТЕРМИНДЕРІН ЛАТЫН ГРАФИКАСЫМЕН ЖАЗУДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мәди Айтбенбетұлы Айымбетов

ҚР Заңнама институты Лингвистика орталығының НҚА және халықаралық шарттар жобаларына ғылыми лингвистикалық сараптама секторының жетекші ғылыми қызметкері, ҚР Үкіметі жанындағы Республикалық терминология комиссиясының мүшесі, Қазақ тілі әліпбиін латын графикасына көшіру жөніндегі ұлттық комиссия жанындағы терминологиялық жұмыс тобы мүшесі; Астана қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: m.aiymbetov@adilet.gov.kz.

Түйін сөздер: латын әліпбиіндегі заң терминдерінің орфографиясы; ұлттық заң лексикасы; халықаралық ортақ қолданыстағы, түбірі латынша терминдер; ана тіліміздің лексикалық заңдылығы; латын әліпбиінің мүмкіндігі.

Аннотация. Мақалада заңнама терминдерін латын негізді ұлттық әліпби жазудың кейбір ерекшеліктері қарастырылады. Ұлттық заңнама мәтінінің латын әліпбиінде жазылуы лексикалық, терминологиялық жаңа сапалық өзгерістерді қамтитыны нақты дәлелдермен тұжырымдалады. Автор кирилл әліпбиінде қолданысқа енген заң терминдерінің айтылуы (орфоэпиясы) мен жазылуы (орфографиясы) латын графикасында ана тіліміздің толық заңдылығымен ресімделуі тиіс деген мәселені қозғайды. Бұл ретте ұлттық заңнама лингвистикасының негізін жасайтын терминдердің, әсіресе халықаралық ортақ қолданыстағы, түбірі латынша және Еуропаның басқа да тілдерінен енген терминдердің латын әліпбиінде қазақшалануы мұқият саралау мен ізденістерді талап ететіндігі туралы идея – мақала мазмұнының басты арқауы. Ал өз кезегінде латын графикасындағы ұлттық әліпби заңнама терминдерін ұлттық тілімізге біржола бейімдеу жұмысын жандандыратыны сөзсіз. Мақаланың түйіні латын әліпбиіне көшу - ұлттық рухани жаңғыру кезеңінде басталған, қоғам өмірінің барлық саласын, оның ішінде ұлттық заңнаманы да кеңінен қамтитын келелі де ауқымды іс дегенге саяды.

ЛАТИНСКАЯ ГРАФИКА И НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ ТЕРМИНОВ

Айымбетов Мәди Айтбенбетұлы

Ведущий научный сотрудник сектора научно-лингвистической экспертизы проектов НПА и международных договоров Центра лингвистики Института законодательства Республики Казахстан, член Республиканской терминологической комиссии при Правительстве РК, член Терминологической рабочей группы при Национальной комиссии по переходу алфавита казахского языка на латинскую графику; г. Астана, Республика Казахстан; e-mail: m.aiymbetov@adilet.gov.kz.

Ключевые слова: орфография законодательных терминов на латинской графике; национальная законодательная лексика; международные термины на латинской основе; лексические законы родного языка; возможности латинской графики.

Аннотация. В статье рассматриваются некоторые особенности процесса оформления законодательных терминов на латинской графике. В статье концептуально рассматриваются лексические, терминологические аспекты правописания текстов национального законодательства на латинской графике, и в этом контексте вопросы его качественно нового применения. Автор затрагиваются актуальные вопросы перевода из кириллицы на латинский алфавит законодательных терминов с использованием орфоэпии и орфографии новой графики, сохраняя на полной основе лексические правила казахского языка. При этом перевод на казахский язык и лексически правильное использование терминов национального законодательства, в особенности терминов международного применения в латинице, требуют основательного подхода и внимательного изучения, и это является ключевой идеей статьи. Новая латинская графика, в свою очередь, в полной мере активизирует работу по адаптации применения законодательных терминов на национальном языке.

В заключительной части статьи констатируется мысль об историческом факте пере-

вода национальной письменности страны на латиницу, начало которого уже осуществилось в периоде «Рухани жаңғыру», нового обновления казахского общества, является актуальным событием, и это, несомненно, важно и для сферы национального законодательства.

LATIN SCRIPT AND SOME ASPECTS OF LEGISLATIVE TERMS

Aiymbetov Madi

Leading researcher of sector of research linguistic expertise of drafts of laws and regulation and international agreements of Institute of Legislation of Republic of Kazakhstan, member of the Republican terminological Commission under the Government of the Republic of Kazakhstan, member of the Terminological working group under the National Commission for the transition of the alphabet of the Kazakh language to Latin script; Astana, Republic Kazakhstan; e-mail: m.aiymbetov@adilet.gov.kz.

Keywords: spelling of legislative terms in Latin script; national legislative vocabulary, international Latin-based terms; lexical laws of the native language; lexical laws of the native language; Latin graphics features.

Abstract. The article discusses some features of the process of registration of legislative terms in the Latin script. The article conceptually considers lexical and terminological aspects of spelling of national legislation texts in Latin script, and in this context the issues of its qualitatively new application. The author touches upon the topical issues of translation from Cyrillic to Latin alphabet of legislative terms with the use of orthoepy and spelling of new graphics, while maintaining the full lexical rules of the Kazakh language. At the same time, the translation into the Kazakh language and lexically correct use of the terms of national legislation, especially the terms of international application in the Latin alphabet, requires a thorough approach and careful study, and it is the key idea of the article. The new Latin script, in turn, will fully enhance the adaptation of the use of legislative terms in the national language.

The final part of the article states the idea of the historical fact of the translation of the national writing of the country into the Latin alphabet, the beginning of which has already been realized in the period of «rukhani zhangyru», a new update of the Kazakh society, is an actual event, and it is undoubtedly important for the sphere of national legislation.

Латын әліпбиіне көшу барысында заң терминдерінің орфографиясы мен емілесінің мәселесі төңірегінде ортаға салар бірқатар жәйттар баршылық. Бүгінгі таңға дейін екшеліп, реттелген, мемлекеттік тілде баламасы табылып, қолданысқа енген, уақыт сарабынан өтіп, жинақталған терминдердің жаңа әліпбидің ерекшелігіне сәйкес жазылуы қандай болмақ деген сауал туындайды алдымен. Заң терминдерінің көпшілігі орыс тілінен аударма жасау нұсқасында қолданысқа еніп келе жатқаны баршамызға мәлім. Тіпті халықаралық ортақ қолданыстағы бірқатар терминдердің өзі ұлттық тілімізде орыс тілінің заңдылығынан ауытқымай жазылатыны да өзгермейтін қағидаға айналды. Осыған дейінгі ана тіліміздің орфографиясы таза өз тіліміздің емілесі мен орфографиясына негізделмеген болатын. Соның салдарынан шет тілінен енген терминдер, әсіресе заң терминдері кирилл әліпбиіне негізделіп жасалды. Түбірі латын, грек тілінде жазылған терминдер орыс тіліндегі түрлі жұрнақтар арқылы транскрипцияланған тұлғасында ұлттық заң лексикасының қорына енді. Мәселен, орыс тіліндегі бір ғана «аци» жұрнағымен жазылатын термин сөз-

дердің ұзын саны 884 екен: авиация, ассоциация, адаптация, ассигнация, вариация, глобализация, декларация, приватизация және т.б. Ұлттық заңнама терминдерінің қорындағы шет тілінен енген терминдердің бәрі болмаса да, дені бүгінгі таңда орыс тіліндегі осы «аци» жұрнағы арқылы жазылған нұсқасында қолданылады. Мұның басты себебі қазақ тілінде оның дәл мағынасын беретін балама сөздердің болмауы және заң нормасының мәнін аша алмайтындығынан деген пайымнан туындап отыр. Әйтсе де мағыналық және заңи нормасы жағынан шет тілдік терминдеріне қазақша баламасы сәтті табылған терминдердің ұлттық тіліміздегі заңи қолданысқа енген мысалдары да аз емес, айталық, үгіт – агитация, жекешелендіру – приватизация, қауымдастық – ассоциация, құжаттама – документация, жаһандану – глобализация, жарияланым – публикация, орталықтандыру – централизация [1] және тағы басқалары. Қазақша жұрнақтар арқылы да осы тектес терминдер өздерінің түбірлік негізін сақтап, терминдік қорымыздан орын алған, мәселен, ротация – ротациялау, демократизация – демократияландыру, химизация – химияландыру, электрофикация – электр-

лендіру [1] және т.б. Алайда 6 апострофы, 2 диграфы бар 32 әріпті жаңа латын әліпбиінде «я», «и», «ц», «ш», «э» «ю» «ф» әріптері мен жіңішкелік «ь» белгісінің алып тасталуына байланысты ұлттық терминдер орфографиясы мен емілесі ана тіліміздің лексикалық заңдылығы сақтап жазылатын болады. Орфографиядағы кирилл әліпбиіне сәйкес алынған қазақ тілінің заңдылығына сәйкес келмейтін ала-құлалықтар термин жазылымы мен жасалымында орын алмайтын болады. Мұның бәрі айналып келгенде белгілі дәрежеде қазақ терминологиясындағы реформа болмақ.

Осы орайда айта кететін бір жәйт, түбірін сақтап және жіңішкелік «ь» белгісіне жалғау қосып қазақшаландырылған терминдерді жазудың орфографиясын жасаудың маңызы ерекше. Айталық, мұның қатарына қазақша баламасы жоқ мынандай терминдер жатады: «кабель – кәбіл (ka`bil), алкоголь – әл-көгөл (a`lko`go`l), браконьер – браконьер (brako`nier), корабль – кәрабіл (ka`rabil), курьер – курьер (ku`rier), мораль – морәл (mora`l) және т.б. Латын әліпбиінің мүмкіндігі арқылы тілімізге өзіне тән жазылу, айтылу үндестігін қалпына келтірудің бірден-бір жолы, міне, осындай. Заңнама терминдерінің жазылу ережесі де осы қағиданың үддесінен шығуы тиіс. А. Байтұрсынов атындағы Тіл білімі институтының директоры, профессор Ерден Қажыбектің айтуынша, тіл реформасының негізгі мақсаты - тіл заңдылықтарын қайта енгізу, бір тілдің заңдылықтары бойынша айтылым, жазылым, оқылым, бәрін бір тәртіпке бағындыру [2]. Сондай-ақ қазақ тілінің фонетикалық, орфоэпиялық және басқа да нормаларын бұзбай, шетелдік терминдерді қазақша айтуға тиіспіз. Бұл бүкіл әлемде қолданылып отырған тәжірибе. Бүгінде қазақ тілінде 30 миллион сөз бар. Алдағы бірнеше жылда сөз саны 100 миллионға жетуі мүмкін. Осындай тіл байлығымен терминдерді аударуда қиындық тудырмаса керек.

Заң терминдеріне қойылатын ең басты талап, әрине, оның нормалық дәлдігін сақтау. Міне, осы тұрғыдан алғанда шеттен енген терминдердің түбірінен ауытқымай, бірақ өз тілімізде жаңа еміле мен жаңа орфография ережесін басшылыққа ала отырып транскрипциялау орынды. Бұл орайда халықаралық қолданыстағы терминді өз тіліміздің лексикалық заңдылығы мен ережелерінің деңгейінде атаулық түбірін сақтай отырып, ұлттық заңнама лексикасының негізінде жасау басты шарт.

Баспасөз бетінде қазіргі таңда латын әліпбиге қатысты шет тілдерден енген терминдер мен атаулардың жазылу тәртібіне қатысты қиындық туындауы мүмкін деген әртүрлі пікірлер айтылуда. Өйткені латын графикасына көшу тек әліпби ауыстырумен ғана шектелмейді. Бұл - шын мәнінде үлкен реформа.

Әрине, кез келген реформа қиындықсыз іске аса қоймайды. Сол себепті, латынға көшу барысында, біздер дыбыс-әріп-емле үштігінің тұтастығын ғылыми-тәжірибелік әрі әдістемелік тұрғыдан ұштастыра білуіміз қажет.

Қоғамның рухани дамуына жаңа үрдіс беріп отырған бұл реформа мемлекеттік тіліміздің мәртебесін көтеруге де зор үлес қосады. Сол тұрғыдан келгенде ұлттық әліпбиімізді латын графикасына негіздеу - уақыт талабы. Әлемдегі 220-ға жуық мемлекеттің 112-сі, былайша айтқанда, әлем халықтарының 60 пайызы, яғни 4,5 млрд. адам өздерінің жазу-сызу мәдениетінде латын әліпбиін қолданады екен. Ежелгі төл жазуларының дәстүрінен айнымай келе жатқан Қытай мен Жапонияның өзі де соңғы жылдары барлық жарнама агенттіктерінің акпараттық аталымдарын латын әліпбиімен жаза бастағаны да баршаға мәлім. Міне, осы деректердің өзінен-ақ латын графикасының дүниежүзі аумағындағы маңызының айрықша мәнге ие бола бастағанын аңғару қиын емес.

Латын әліпбиіне көшу тілімізді шұбарландырудан арылтады десек, ұлттық заңнама терминдерінің де сапалық жағынан оң өзгерістерге ұшырайтыны ақиқат. Осы кезге дейін кирилл графикасының ықпалымен дұрыс жазылмай, орыс тілінің фонетикасына сай айтылып, жазылып келген бірқатар терминдер өзінің шынайы ұлттық сипатын иеленеді. Бұл бірінші кезекте заңнама терминдеріне де қатысты мәселе. Бүгінгі таңда жинақталып, сараланған және заң лексикасының негізін құрап отырған, қолданысқа енген термин қорын латын әліпбиіне көшіруге ыңғайлау жұмысы қазірден бастап қолға алына бастауы тиіс. Республикалық Құқықтық акпарат орталығының қорында жинақталған заңнамалық құжаттардың терминологиясын жаңартылған орфография мен еміленің негізінде саралау арқылы латын негізді ұлттық әліпбидегі әр саланың құқық терминдерінің тұтастай бір жүйелі стандартын жасауға болады. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласында мәдени, ғылыми, жалпы рухани кеңістігімізге латын әліпбиін енгізу үрдісін – ұлттық санамызды жаңғыртудың аса зор міндеттерінің бірі дей отырып, әліпбиімізді латын графикасына көшірудің терең логикасы – заманауи технологиялық ортаның, қазіргі таңдағы коммуникацияның, жиырма бірінші мыңжылдықтағы ғылыми және білім беру процесінің жаңа ауқымдағы ерекшеліктеріне байланысты екенін айрықша атап көрсетті [3]. Міне осы орайда мемлекеттік тілдегі ұлттық заңнама мәтінінің латын әліпбиінде жазылуы лексикалық, терминологиялық жаңа сапалық өзгерістерді қамтитыны айқын. Кирилл әліпбиінде қолданысқа енген

бүгінгі терминдердің айтылуы (орфоэпиясы) мен жазылуы (орфографиясы) латын графикасында ана тіліміздің толық заңдылығымен жазылуға тиіс. Ұлттық заңнама лингвистикасының негізін жасайтын терминдердің, әсіресе халықаралық ортақ қолданыстағы, түбірі латынша және Еуропаның басқа да тілдерінен енген терминдердің латын әліпбиінде қазақшалануы мұқият саралау мен ізденістерді талап етеді. Бұл заңнама терминдерін қазірден-ақ ұлттық тілімізге біржола бейімдеу жұмысын жандандыратыны сөзсіз.

Тұжыра айтсақ, латын әліпбиіне көшу – ұлттық рухани жаңғыру кезеңінде басталған, қоғам өмірінің барлық саласын кеңінен қамтитын келелі де ауқымды іс. Осы істі ойдағыдай жүзеге асыру тіліміздің шынайы ұлттық сипатқа ие болуына, сөйлеу, жазу мәдениетіндегі тіл тазалығын сақтауға тікелей әсерін тигізіп, әлемдік қоғамдастық өркениетімен өзара ықпалдасуымыздың жаңа бағыттарына жол ашады.

ЛИТЕРАТУРА

1. Заңнама терминдерінің қазақша-орысша, орысша-қазақша сөздігі / Құраст. және жалпы ред. М.А. Айымбетов. – Астана, ҚР Заңнама институтының баспасы, 2015. - 479 б.
2. Ерден Қажыбек: Тілдік реформа - рухани жаңғырудың ең негізгі мәйегі, 06 қараша 2017 inh.kz http://ruh.kz/kz/news/erden_kazhibek_tildik_reforma_ruhani_zhangirudin_en_negizgi_maiegi
3. Н. Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру». «Егемен Қазақстан» газеті. 12 сәуір 2017 жыл

REFERENCES

1. Zaңnama terminderiniң qazaқsha-orysssha, orysssha-qazaқsha sozdigi / Qұrast. zhәне zhalpy red. M. A. Ajymbetov. – Astana: QR Zaңnama institutynyң baspasы, 2015. - 479 b.
2. Erden Qazhybek: Tildik reforma - ruhani zhaңgyrudyң eң negizgi mäjegi, 06 qarasha 2017 inh.kz http://ruh.kz/kz/news/erden_kazhibek_tildik_reforma_ruhani_zhangirudin_en_negizgi_maiegi
3. N. Nazarbaev «Bolashaққа baғdar: ruhani zhaңgyru». «Egemen Qazaқstan» gazeti. 12 säuir 2017 zhyl.

